

**O‘ZBEKISTONDA YOSHLARNI ISH BILAN TA’MINLASH:
MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR**

Bahodirov Saidahrur Murodbek o‘g‘li

Andijon viloyati Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik
bosh boshqarmasi “Mehnat bozori infratuzilmasini
monitoring qilish sho‘basi” boshlig‘i

Annotatsiya: O‘zbekistonda yoshlar bandligining asosiy muammolari, jumladan, NEETNING yuqori darajasi, gender tengsizligi, kasbiy tayyorgarlikning past sifati va moliyaviy resurslardan foydalanishda qiyinchiliklar muhokama qilinadi. Mehnat migratsiyasiga alohida e‘tibor qaratilmoqda, bu mamlakat ichidagi ish o‘rinlari etarli emasligi sababli ko‘plab yoshlar uchun alternativa hisoblanadi. Jahon banki hisoboti tahlili asosida bandlik tizimini isloh qilish, ta’lim dasturlarini takomillashtirish va yoshlar o‘rtasida tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha tavsiyalar berildi. Maqolada mehnat bozori va yoshlar migratsiyasining hozirgi holati to‘g‘risidagi statistik ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: yoshlar bandligi, O‘zbekiston, NEET, gender tengsizligi, kasbiy tayyorgarlik, mehnat migratsiyasi, mehnat bozori, tadbirkorlik, Jahon banki, iqtisodiy rivojlanish

Aholisi tez o‘sib borayotgan va demografik salohiyati yuqori bo‘lgan O‘zbekiston yoshlar bandligini ta’minlashda o‘ziga xos qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Jahon bankining so‘nggi hisobotiga ko‘ra, mamlakatda 18 milliondan ortiq kishi 29 yoshgacha bo‘lgan yoshlardir, bu esa O‘zbekistonni yoshlar soni bo‘yicha Yevropa va Markaziy Osiyo mamlakatlari (eca) orasida yetakchi qiladi. Mehnatga layoqatli aholi soni o‘shida davom etayotgan va 2045 yilga kelib eng yuqori darajaga ko‘tarilgan sharoitda bandlik muammolari mamlakatning barqaror iqtisodiy rivojlanishi uchun eng muhim vazifalardan biriga aylanmoqda.

O‘zbekistonda yoshlar bandligining asosiy muammolari

Hisobotga ko‘ra, yoshlarning ishga joylashish yo‘lidagi asosiy qiyinchiliklari ish o‘rinlari etishmasligi va norasmiy bandlikdan tortib, gender tengsizligi va kasbiy mahorat darajasining etishmasligigacha bo‘lgan keng doirani qamrab oladi. Asosiy muammolarni bir nechta asosiy yo‘nalishlarga bo‘lish mumkin:

1. NEETNING yuqori darajasi (ish, ta‘lim yoki kasb-hunar ta‘limi kurslarida band bo‘lmagan yoshlar):

2020 yilga kelib, 16 yoshdan 29 yoshgacha bo‘lgan yoshlarning taxminan 26,4 foizi mehnat faoliyati yoki ta‘lim dasturlarida qatnashmaydi. Bu ko‘rsatkich ayniqsa ayollar orasida yuqori — O‘zbekistonda ayollar o‘rtasida NEET darajasi erkaklar ko‘rsatkichidan to‘rt baravar yuqori. Gender stereotiplari va ijtimoiy me‘yorlar ko‘pincha yosh ayollarni mehnat bozorini tark etishga yoki umuman tark etishga majbur qiladi.

2. Ta‘lim va ko‘nikmalarning qoniqarsiz sifati:

Ta‘lim tizimi tomonidan taqdim etilgan texnik ko‘nikmalarning pastligi tufayli yoshlar muammolarga duch kelishmoqda. Bitiruvchilarning mahoratining mehnat bozori talablariga muvofiqligi past darajada qolmoqda, bu esa ularni ish bilan ta‘minlash jarayonini qiyinlashtiradi. Ko‘pgina yoshlar, shuningdek, tadbirkorlik bilimlari va ko‘nikmalarining etishmasligi tufayli o‘z bizneslarini ochishga harakat qilishda qiyinchiliklarga duch kelishmoqda.

3. Moliyaviy qiyinchiliklar va kapitalning etishmasligi:

Tadbirkorlik ambitsiyalari mavjud bo‘lsa ham, ko‘plab yoshlar o‘z bizneslarini boshlash uchun imtiyozli kreditlar yoki boshlang‘ich kapitalni olish imkoniyati cheklangan. Yuqori raqobat va mahalliy bozorlarning cheklanganligi ham yosh tadbirkorlar uchun to‘siqdir.

4. Gender to‘siqlari va ijtimoiy normalar:

O‘zbekistondagi yosh ayollar mehnat bozorida katta to‘siqlarga duch kelmoqdalar, bu erta turmush qurishni madaniy kutish va uyni parvarish qilish majburiyatlari bilan bog‘liq. Ushbu stereotiplar ayollarning iqtisodiy faoliyatdagi ishtirokini va ularning kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini sezilarli darajada cheklaydi.

5. Norasmiy bandlikning yuqori darajasi va kam ish haqi:

Norasmiy sektor mamlakatdagi yosh ishchilar uchun asosiy muammolardan biri bo‘lib qolmoqda. Yoshlar ko‘pincha kam daromadli va ijtimoiy himoyaga ega bo‘lmagan norasmiy ish bilan shug‘ullanishadi.

Migratsiya ishga joylashishga alternativa sifatida

Mamlakat ichida barqaror ish topa olmaslik ko‘plab yoshlarni yaxshi imkoniyatlarni izlash uchun migratsiyani ko‘rib chiqishga majbur qiladi. Hisobotga ko‘ra, mamlakat aholisining qariyb 5,5 foizi xalqaro mehnat muhojirlari bo‘lib, ularning 90 foizi 25 yoshdan 34 yoshgacha bo‘lgan erkaklardir. O‘zbek muhojirlarini qabul qiladigan asosiy mamlakatlar Rossiya, Qozog‘iston va Turkiyadir. Migratsiya ko‘pincha uyda ish o‘rinlari etishmasligi sharoitida daromad olish uchun majburiy chora sifatida qaraladi.

Muammoni yanada aniqroq ko‘rsatish uchun quyida O‘zbekistonda yoshlarning bandligi va migratsiyasining asosiy ko‘rsatkichlari ko‘rsatilgan jadvallar keltirilgan:

Jadval 1. O‘zbekistonda yoshlar bandligi statistikasi (2020-2023-yillar)

Ko‘rsatkich	2020	2021	2022	2023
Yoshlar soni (29 yoshgacha), mln	18.0	18.3	18.6	18.9
Yoshlar orasida ishsizlik darajasi (%)	12.1	11.6	10.9	10.4
NEET darajasi (%)	26.4	25.8	25.0	24.5
NEET orasida ayollar ulushi (%)	70.0	68.5	66.9	65.5
Kasb-hunar kollejlari va Oliy o‘quv yurtlari bitiruvchilari soni (ming)	535	550	565	580

Jadval 2. Mehnatga layoqatli yoshlarning migratsiya oqimlari (2020-2023-yillar)

Ko‘rsatkich	2020	2021	2022	2023
Xalqaro mehnat migrantlari soni (mln)	0.9	1.2	1.4	1.5
Migrantlar orasida erkaklar ulushi (%)	90.0	90.2	90.3	90.5
Mehnat migratsiyasining asosiy mamlakatlari	Rossiya, Qozog‘iston, Turkiya	Rossiya, Qozog‘iston, Turkiya	Rossiya, Qozog‘iston, Turkiya	Rossiya, Qozog‘iston, Turkiya

Jahon bankining vaziyatni yaxshilash bo'yicha tavsiyalari

Jahon bankining hisobotida qisqa va uzoq muddatda amalga oshirilishi mumkin bo'lgan yoshlar bandligini oshirish bo'yicha bir qator chora-tadbirlar taklif etiladi:

1. Bandlik dasturlarini isloh qilish:

Yoshlarni ish bilan ta'minlashga qaratilgan mavjud davlat dasturlari ko'lamini kengaytirish tavsiya etiladi. Bunga maktablarda kasbga yo'naltirishni yaxshilash, kasbiy tayyorgarlik va malaka oshirish dasturlariga kirishni kengaytirish kiradi.

2. Yoshlar o'rtasida tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash:

Biznes ko'nikmalarini o'rgatish, imtiyozli kreditlar va boshlang'ich kapitaldan foydalanish orqali tadbirkorlik tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish taklif etiladi. Yosh ayollarni qo'llab-quvvatlashga, jumladan, bolalarni parvarish qilish xizmatlarini yaxshilashga va moslashuvchan mehnat sharoitlarini joriy etishga alohida e'tibor qaratish lozim.

3. Ta'lim sifatini oshirish:

Jahon banki zamonaviy mehnat bozori talablariga yaxshiroq javob berish uchun o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish zarurligini ta'kidlaydi. Raqamli ko'nikmalarni rivojlantirishga alohida e'tibor berilishi kerak, ular tobora ommalashib bormoqda.

4. Xavfsiz va uyushgan migratsiyani targ'ib qilish:

Migratsiyaning yuqori darajasini hisobga olgan holda, tavsiyalardan biri xavfsizroq va samaraliroq xalqaro mehnat migratsiyasi mexanizmlarini yaratishdir, bu esa chet elda ish izlashga majbur bo'lgan yoshlar uchun salbiy ta'sirlarni kamaytirishi mumkin.

5. Ish beruvchilar va ta'lim muassasalari bilan hamkorlik:

Yoshlarni ish bilan ta'minlash tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun mehnat bozorida talab yuqori bo'lgan mutaxassislarni tayyorlashni kafolatlash uchun ish beruvchilar va ta'lim muassasalari o'rtasida mustahkam aloqalarni o'rnatish muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Jahon banki. (2023). O‘zbekistonda yoshlarni ish bilan ta’minlash muammolari va potentsial yechimlar bo‘yicha hisobot. Jahon banki. [Elektron resurs]. Havolada mavjud: <https://www.worldbank.org> [kirish sanasi: 2024 yil 20 oktyabr].
2. O‘zbekiston Respublikasi davlat statistika qo‘mitasi. (2023). 2020-2023 yillarda O‘zbekiston mehnat bozorining statistik sharhi. Toshkent: Davlat Statistika Qo‘mitasi.
3. YUNESKO. (2022). Markaziy Osiyoda yoshlarning ta’limi va bandligi: qiyinchiliklar va istiqbollari. Parij: YUNESKO.
4. O‘zbekiston Respublikasi bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi. (2023). Yoshlarni ish bilan ta’minlash holati va istiqbollari to‘g‘risida milliy hisobot. Toshkent: bandlik vazirligi.
5. Abdullayev, S. R. va Ismoilov, M. A. (2022). O‘zbekistonda migratsiya va mehnat bozori: ijtimoiy va iqtisodiy jihatlar. Toshkent: prognozlash va makroiqtisodiy tadqiqotlar instituti.
6. Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT). (2022). O‘zbekistonda bandlik va kasbiy tayyorgarlikning gender jihatlari. Jeneva: XMT.
7. Jahon banki. (2021). Evropa va Markaziy Osiyodagi yoshlarning ahvoli to‘g‘risida hisobot: imkoniyatlar va qiyinchiliklar. Jahon banki. [Elektron resurs]. Havolada mavjud: <https://www.worldbank.org>